

„Rowerek”/„Manekin dziecka na rowerku” („Umarła klasa”, 1975)

- Autor Tadeusz Kantor
- Czas powstania 1975
- Wymiary wysokość: 112 cm, długość: 70 cm, szerokość: 110 cm
- Numer inwentarzowy rowerek — CRC/VII/43/1-4, manekin — CRC/VII/44
- Muzeum [Ośrodek Dokumentacji Sztuki Tadeusza Kantora Cricoteka](#)
- Tematy [teatr](#), [znane postaci](#), [ciało](#), [śmierć](#)
- Materiał [drewno](#), [metal](#), [tworzywo sztuczne](#), [tkanina](#), [watolina](#), [naturalne włosy](#), [gąbka](#), [polichlorek winylu](#)
- Prawa do obiektu Ośrodek Dokumentacji Sztuki Tadeusza Kantora Cricoteka
- Prawa do wizerunków cyfrowych © wszystkie prawa zastrzeżone, Ośrodek Dokumentacji Sztuki Tadeusza Kantora Cricoteka
- Digitalizacja RPD MIK, projekt Wirtualne Muzea Małopolski
- Tagi [scenografia](#), [teatr](#), [Tadeusz Kantor](#), [3D](#), [dzieci](#), [© wszystkie prawa zastrzeżone](#)

Rowerek to obiekt ze spektaklu Tadeusza Kantora *Umarła klasa*, którego premiera odbyła się w Krakowie w Galerii Krzysztofory w listopadzie 1975 roku. W spektaklu był to rekwizyt Staruszka z Rowerkiem — krążącego w kółko, żegnającego się i odjeżdżającego w takt walca François. W Staruszka wcielał się Andrzej Wełmiński. Rowerek wykonany był z metalu na wzór starego bicykla, z podpórką i siodełkiem z zamontowanym mechanizmem korbowym, który poruszając przednie koło, podnosił lewą rękę przymocowanego do niego manekina ucznia ubranego w czarny, szkolny mundur. Był to rodzaj bio-obiektu, o którym Kantor pisał: „STARUSZEK Z ROWERKIEM nie rozstaje się ze swoim rowerkiem, żalną i pogruchofaną zabawką z lat dziecińczych... odbywa na nim stałe promenady nocne, jedynie miejsce dziwnie się skurczyło do klasy szkolnej wokół ławek... i nie on sam siedzi na tym dziwacznym wehikule, lecz rozkrzyżowane martwe dziecko... wszystko to w LEKCJI NOCNEJ i we ŚNIE...”^[1].

Na drugim spektaklu premierowym, 16 grudnia 1975 roku, przy wielkim entré, kiedy Staruszek z Rowerkiem znajdował się tuż przed widownią i kręcił korbą, duże koło odspoiło się od korpusu a pod nogi siedzących w pierwszych rzędach widzów rozsypały się drobne kuleczki łożyska. Do końca spektaklu aktor musiał nosić rowerka w kawałkach.

A tak wspomina po latach historię Rowerka Andrzej Wełmiński:

„Rowerek miał się stać głównym moim partnerem w spektaklu. Miałem nim wykonywać nocne promenady wokół ławek.

Długo zastanawialiśmy się, jaki ma być ten rowerka, jak ma wyglądać i jak się poruszać. Każdy z nas dorzucał jakiś pomysł, Tadeusz robił rysunki. Następnego dnia poszliśmy w trójkę do ślusarni: Kantor, Jasiu Książek i ja.

Rowerka powstał w ciągu paru godzin. Wybieraliśmy z góry rupieci jakieś kółka, zębaki, rurki, śruby, pręty i przymierzali do siebie, co będzie lepsze. A Jasiu spawał.

Potem została przymocowana lalka-manekin chłopca i wtedy wpadł mi do głowy pomysł, by poruszała jedną ręką poprzez mechanizm mimośrodowy.

W rezultacie powstała rzeźba ruchoma (przypominająca cokolwiek kinetyczne, spawane dzieła Tinguely’ego). Duże koło rowerowe wprawiane było w ruch ręcznie za pomocą korbki, ale nie stanowiło napędu rowerka, gdyż u niesione było w górę i nie stykało się z posadzką. Rowerka był popychany, względnie przenoszony”^[2].

Tadeusz Kantor pisał o tym obiekcie: „Skomplikowany wehikuł podobny do rowerka, na którym rozpięty jest czy rozkrzyżowany manekin chłopca w mundurku szkolnym. Jeszcze jedna Maszyna Opresji, sporządzona do spektaklu *Umarła klasa* w roku 1975”^[3].

Według Krzysztofa Pleśniarowicza *Umarła klasa* pokazywana była w latach 1975–1986 i w roku 1989 oraz już po śmierci artysty w latach 1991–1992, w sumie ponad 500 razy w 56 miejscowościach (poza Krakowem), w 20 państwach, na 5 kontynentach.

Opracowanie: Józef Chrobak, Justyna Michalik (Ośrodek Dokumentacji Sztuki Tadeusza Kantora Cricoteka), © wszystkie prawa zastrzeżone

Zobacz również: [spektakl *Umarła klasa*](#)

^[1] T. Kantor, *Postacie Umarłej klasy*, [w:] T. Kantor, *Pisma*, t. 2: *Teatr Śmierci. Teksty z lat 1975–1984*, wyb. i oprac. K. Pleśniarowicz, Wrocław–Kraków 2004, s. 34;

^[2] A. Wełmiński, *Między Umarłą klasą a Wielopolem, Wielopolem*, [w:] *Teatr Pamięci Tadeusza Kantora. Wypisy z przeszłości*, red. J. Chrobak, M. Wilk, Dębica 2008, s. 30;

^[3] T. Kantor, *Komentarz*, [w:] T. Kantor, *Pisma*, t.III: *Dalej już nic. Teksty z lat 1985–1990*, wyb. i oprac. K. Pleśniarowicz, Wrocław–Kraków 2005, s. 440.

Figury teatru śmierci

W ławkach zasiadają prostytutka–Lunaticzka, Kobieta z Mechaniczną Kołyską, Kobieta za Oknem,

Staruszek z Rowerkiem, Staruszek z WC, Staruszek Podofilemiak, Paralitycy. W korowodzie postaci pojawia się także Pedel w Czasie Przeszłym Dokonanym (woźny szkolny, w tym przypadku nawiązujący do tradycji galicyjskiej szkoły) i Sprzątaczką-Śmierć, którzy sprawują opiekę nad „uczniami”.

Postaci z *Umarłej klasy* są pozlepiane ze wspomnień, fragmentów, szczątków, które nieustannie się rozpadają.

Kantor w *Umarłej klasie* starał się stworzyć sytuację ekshibicjonizmu, „procederu wstydliwego” podglądania, w którym sprawy wzniosłe mieszają się z tymi najbardziej pierwotnymi, fizjologicznymi. Wykorzystał figury woskowe dzieci, które stały się rodzajem balastu dla zrośniętych z nimi aktorów — były jak ciężar dzieciństwa, które każdy nosi w sobie.

Opracowanie: Redakcja WMM,

Ten utwór jest dostępny na [licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 3.0 Polska](#).

Zobacz:

[Dzieci w ławkach z Umarłej klasy \(Umarła klasa, 1989 r.\)](#)

[Rowerek / Manekin dziecka na rowerku \(Umarła klasa, 1975 r.\)](#)

[Kotyśkę mechaniczną \(Umarła klasa, 1975 r.\)](#)

[Manekin Pedla \(wizerunek Kazimierza Mikulskiego\) \(Umarła klasa, 1975 r.\)](#)

Tagi: [Tadeusz Kantor](#), [teatr](#), [Ośrodek Dokumentacji Sztuki Tadeusza Kantora Cricoteka](#), [licencje Creative Commons](#)

Manekiny u Kantora

Manekiny na muzealnych wystawach często oznaczają próbę rekonstrukcji historii, są narzędziem przenoszenia w przeszłość, które jednak nie do końca pozwala osiągnąć zamierzone cele (choć oczywiście to subiektywne oceny i doświadczenia). W momencie gdy obiekty teatralne wkraczają w przestrzeń muzeum — w którym spotykają się dwa światy: muzeum i teatru, warto zastanowić się nad rolą, jaką manekiny odgrywały w teatrze, również, a może przede wszystkim, w teatrze Kantora. Manekiny, które pojawiły się u Kantora po raz pierwszy w inscenizacji *Kurki wodnej* (1967), początkowo „były jakby przedłużeniem niematerialnym, jakimś dodatkowym organem aktora”. W inscenizacji *Balladyny* powielały aktorów, lecz jako rekwizyty, aktorzy nieżywni, byli naznaczeni piętnem śmierci. Manekiny należały do przedmiotów „biednych”, były przykładem „realności najniższej rangi”. Figurą, dzięki której można było dokonać przekroczenia. Przedmiotem, który dawał wyraz przekonaniu Kantora o tym, że życie można wyrazić tylko poprzez kontrast z jego brakiem, można je rozumieć tylko poprzez kontekst śmierci. Kantor zaproponował rodzaj nowego „Traktatu o Manekinach”. Pisał:

„MANEKIN jako proceder WYKROCZENIA
Manekin jako przedmiot PUSTY. ATRAPA.
Przekaz ŚMIERCI. Model Aktora”.

Manekiny, podobnie jak figury woskowe, egzystowały na marginesach sztuki. Choć Kantor nie zgadzał się z ideą Craiga i Kleista, zgodnie z którą aktora można zastąpić manekinem, to jednak frapował go potencjał tych sztucznych, wytworzonych bytów — w jego przekonaniu mogących najlepiej odzwierciedlić idee *Teatru Śmierci*. Manekiny były zatem narzędziem, które przez związek ze śmiercią miały być modelem dla żywego aktora.

Jak mówił Kantor w rozmowie z Krzysztofem Miklaszewskim: „Manekin w moim teatrze ma stać się modelem, przez który przechodzi silne poczucie śmierci i kondycji umarłych”.

Ten utwór jest dostępny na [licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 3.0 Polska](#).

Opracowanie: Redakcja WMM,

Zobacz:

[Manekin Pedla \(wizerunek Kazimierza Mikulskiego\), Umarła klasa, 1975 r.\)](#)

[Goplanę i Elfy \(Balladyna, 1943 r.\)](#)

[Rowerek / Manekin dziecka na rowerku \(Umarła klasa, 1975 r.\)](#)

Bibliografia:

Tadeusz Kantor, *Pisma*, t. 2: *Teatr Śmierci. Teksty z lat 1975-1984*, wyb. i oprac. Krzysztof Pleśniarowicz, Wrocław-Kraków, 2004.

Tagi: [Tadeusz Kantor, teatr, Teatr Cricot 2, Ośrodek Dokumentacji Sztuki Tadeusza Kantora Cricoteka, licencje Creative Commons](#)